

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК
ДЕРЖАВНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА**

БАСУН ОЛЬГА ПАВЛІВНА

УДК 630 * 116.233 (091/092) (477) "18/19"

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА Б.Г. ІВАНИЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
АГРОЛІСОМЕЛІОРАТИВНОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ
(КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТ.)**

07.00.07 - історія науки і техніки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Центрі історії аграрної науки Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук

Науковий керівник: доктор сільськогосподарських наук, професор

Вергунов Віктор Анатолійович,

Державна наукова сільськогосподарська
бібліотека УААН, директор

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

Коцур Анатолій Петрович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
при Кабінеті Міністрів України,
завідувач кафедри української історії та етнополітики

доктор біологічних наук, професор

Пилипчук Олег Ярославович,

Київський університет економіки і технології транспорту
Міністерства транспорту та зв'язку України,
завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності

Провідна установа: Херсонський національний технічний університет, м. Херсон

Захист відбудеться 31 травня 2007 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.373.01 у Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці Української академії аграрних наук (03680, м. Київ вул. Героїв оборони, 10, читальний зал)

З дисертацією можна ознайомитись у Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці Української академії аграрних наук (03680, м. Київ, вул. Героїв оборони, 10)

Учений секретар спеціалізованої вченої ради,

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник

С.Д. Коваленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток української держави в період становлення її незалежності й утвердження національної самосвідомості неможливий без вивчення історико-культурної спадщини нашого народу. Важливою потребою сьогодення є зібрання і дослідження матеріалів про визначних представників української науки, що дає змогу об'єктивно і всебічно оцінити її здобутки, встановити внесок кожного у становлення й розвиток вітчизняної агролісомеліоративної дослідної справи в країні та за її межами. Особливу актуальність і інтерес являє для сьогодення наукова спадщина українських учених, які після подій 1917 р. змушені були виїхати до інших країн і працювати за кордоном та відповідно репрезентувати національну ідею.

Наукова спадщина професора Бориса Георгійовича Іваницького (1878-1953) – визначного вченого всебічно висвітлює основні напрями розвитку вітчизняної лісівничої науки кінця XIX – першої половини XX ст. Ним розроблено широке коло питань розвитку лісівничої науки, зокрема з агролісомеліорації та лісової типології, екології, дендрології, ботаніки, таксації, охорони лісу, історії науки, що багато в чому заклало фундамент сучасних здобутків лісівничої науки. Значний особистий внесок Б.Г. Іваницький зробив у становлення і розвиток лісової дослідної справи, а саме: розробив першу програму її розвитку та перший закон про ліси незалежної України, що ґрунтувалися на принципах екологічно сталого розвитку і визначили основні напрямки галузевої політики молодій державі, проведення ефективних заходів щодо збереження, відтворення і поліпшення стану лісів, захисту від нераціонального використання, підвищення їх продуктивності, збільшення площі лісів, задоволення суспільних потреб у деревині, що й нині є загальнодержавною концепцією лісгосподарської галузі країни. Б.Г. Іваницький був фундатором Лісового департаменту УНР та Всеукраїнської лісової спілки, Міністром хліборобства, заступником Міністра земельних справ УНР, академіком Української Могилянсько-Мазепинської Академії Наук, дійсним членом Наукового Товариства імені Тараса Шевченка (НТШ). Він - ініціатор створення та тривалий час ректор першого фахового вищого освітнього закладу за кордоном - Української Господарської Академії - Українського Технічно-Господарського Інституту (Чехословаччина) та Академічного товариства української професури при Лізі націй, засновник Лісової спілки українських лісівників Чехії, організатор і голова Української наукової асоціації у Празі, голова Української національної ради в екзилі (Німеччина). Основоположник і дійсний член Української Вільної Академії Наук у Німеччині та Української Академії Мистецтв і Наук у США. За визначні заслуги і невтомну працю в галузі лісівничої науки Б.Г. Іваницький удостоєний почесного звання доктора honoris causa. Він

створив власну всесвітньовідому школу лісівників, що продовжили працю вченого на українських теренах та за кордоном.

Однак, не зважаючи на вагому й багатогранну діяльність Б.Г. Іваницького, ще й досі не здійснено комплексного дослідження його наукової спадщини.

Вивчення наукової і суспільної діяльності Б.Г. Іваницького в галузі агролісомеліорації, лісової типології та охорони природи, зокрема його праць, що сприяли формуванню теорії екологічної сталості у веденні лісового господарства та покладені в основу сучасної концепції національної безпеки України, а також екологічно-економічного районування лісгосподарського виробництва, дозволяє стверджувати, що його ідеї мали вирішальне значення для розвитку галузевої науки кінця XIX - першої половини XX ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось у Центрі історії аграрної науки Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН в межах науково-дослідної теми “Історія започаткування, становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні” (№ державної реєстрації 0102U001526).

Мета і завдання дослідження полягають у відтворенні цілісної картини вітчизняної історії агролісомеліоративної науки кінця XIX - першої половини XX ст. через комплексне вивчення й узагальнення діяльності Б.Г. Іваницького означеного періоду.

Для здійснення зазначеної мети визначені завдання дослідження :

- проаналізувати стан наукової розробки та джерельну базу поставленої проблеми та на основі архівних і літературних джерел комплексно дослідити науково-організаційну, законотворчу, освітню і громадсько-просвітницьку діяльність Б.Г. Іваницького, визначити його внесок у розвиток лісової дослідної справи України кінця XIX – першої половини XX ст.;
- з'ясувати формування наукових програм Б.Г. Іваницького під впливом типологічного вчення Г.Ф. Морозова;
- розкрити організаційну, наукову та законотворчу діяльність Б.Г. Іваницького у часи становлення української державності (1917-1920 рр.);
- висвітлити внесок Б.Г. Іваницького в організацію українських фахових науково-освітніх установ за кордоном (Чехословаччина); розкрити науково-освітню та просвітницьку діяльність Б.Г. Іваницького при Товаристві “Сільський господар” на західноукраїнських територіях;

- відобразити участь Б.Г. Іваницького у відновленні функціонування українських науково-освітніх фахових установ за кордоном після другої світової війни (Німеччина, США);
- розробити періодизацію наукової, освітньої, громадської та просвітницької діяльності Б.Г. Іваницького, проаналізувати основні напрями його наукової діяльності, визначити роль і місце наукової спадщини вченого в контексті розвитку вітчизняної агролісомеліоративної дослідної справи означеного періоду.

Всі вказані завдання вирішувались на основі вивчення архівних матеріалів та маловідомих літературних джерел, протоколів засідань освітніх та наукових установ, товариств і спогадів співробітників, колег і учнів Б.Г. Іваницького.

Об'єкт дослідження – розвиток агролісомеліоративної науки на українських теренах.

Предмет дослідження - діяльність Б.Г. Іваницького в галузі агролісомеліоративної дослідної справи на території сучасної України та за кордоном (кінець ХІХ– перша половина ХХ ст.).

Методи дослідження. У процесі роботи над дисертацією використовувався принцип історизму, що дозволив дослідити етапи розвитку агролісомеліоративної дослідної справи в Україні з урахуванням соціально-економічних і політичних чинників, історико-науковий, діалектично-логічний та предметно-хронологічні методи, статистичний і описовий, що сприяли комплексному вивченню й аналізу предмета дослідження. Застосовувався історико-порівняльний метод вивчення джерел, виявлених у процесі дослідження. Це дало можливість провести ґрунтовний поетапний аналіз і визначити особливості ведення агролісомеліоративної дослідної справи в Україні та встановити внесок Б.Г. Іваницького у становлення й розвиток вітчизняної лісівничої науки та освіти.

Хронологічні межі дослідження визначаються роками життя і діяльності Б.Г. Іваницького (1878-1953), хоча при висвітленні багатьох аспектів проблеми неминучим було звернення до попередніх і наступних років. Здійснено аналіз наукової діяльності вченого з 1902 по 1953 роки.

Наукова новизна одержаних результатів:

вперше: здійснено періодизацію життя та діяльності Б.Г. Іваницького, зібрано повний список наукових праць вченого та вивчено матеріали про нього, на основі яких укладено і видано у 2004 р. біобібліографічний покажчик “Професор Іваницький Борис Георгійович (1878-1953)”; визначено основні чинники формування наукового світогляду вченого; розкрито науково-організаційну та законотворчу діяльність Б.Г.Іваницького у часи становлення незалежності України (1917-1920 рр.); висвітлено внесок професора Б.Г.Іваницького в організацію і діяльність Української господарської академії в Подєбрадах

(Чехословаччина); представлено науково-організаційну та просвітницьку діяльність Б.Г.Іваницького при Товаристві “Сільський господар” на західноукраїнських землях; відображено його участь у відновленні діяльності українських науково-освітніх фахових установ за кордоном у післявоєнний період (Німеччина, США);

удосконалено: деталізацію матеріалів про внесок Б.Г. Іваницького у розвиток окремих напрямів вітчизняної і світової лісівничої науки; бібліографію наукових праць вченого;

отримали подальший розвиток: напрями наукової роботи щодо питань висвітлення життя та наукової діяльності вітчизняних учених лісознавців; у джерелознавчому плані новизна дисертації полягає в запровадженні до наукового обігу великої кількості нових матеріалів із фондів архівів і бібліотек України, а також у новому погляді на маловідомі науковій громадськості літературні джерела.

Практичне значення одержаних результатів. У результаті проведеного дослідження введено до наукового обігу маловідомі архівні матеріали й літературні джерела з історії лісівничої науки й освіти в Україні та за кордоном, видано біобібліографічний покажчик, присвячений діяльності Б.Г. Іваницького. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні відповідних дисциплін з історії природознавства в практиці вітчизняних навчальних закладів відповідного профілю, у діяльності природоохоронних державних і громадських організацій.

Особистий внесок здобувача. Наведені у дисертації результати дослідження отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Положення і висновки дослідження доповідалися й обговорювалися на наукових зібраннях: Першій конференції молодих вчених і спеціалістів “Історія освіти, науки і техніки в Україні” (30 травня 2002 р., м. Київ), XIX Міжнародному київському симпозіумі з наукознавства та історії науки “Історія національної науки: новий зміст і суспільна значимість” (13-15 листопада 2002 р., м. Київ), II науково-практичному семінарі “Актуальні проблеми аграрної науки та освіти України: регіональний аспект” (березень 2003 р., м. Київ), VIII конференції молодих істориків освіти, науки і техніки України (23 травня 2003 р., м. Київ), IX конференції молодих істориків освіти, науки і техніки України (23 квітня 2004 р., м. Київ) та на Другій конференції молодих вчених і спеціалістів “Історія освіти, науки і техніки в Україні” (27-28 травня 2004 р., м. Київ).

Публікації За результатами дослідження опубліковано 14 наукових праць, у тому числі 6 статей у фахових виданнях, і 1 біобібліографічний покажчик.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, 4-х розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Зміст

роботи викладено на 270 сторінках. Обсяг основного тексту становить 215 сторінок, список використаних джерел налічує 370 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **“Вступі”** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт і предмет дослідження, сформульовано мету й завдання дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **“Сучасний стан вивчення проблеми і вибір напрямів дослідження”** висвітлено основні етапи розвитку наукової думки з даної проблеми та джерельну базу дослідження. Визначається стан розроблення проблеми, загальні тенденції розвитку вітчизняних досліджень у дореволюційний, радянський час і в умовах незалежної України.

Проведення історичного дослідження з даної теми передбачає розгляд наявної наукової літератури з таких основних проблем: 1) соціально-економічні чинники становлення і розвитку агролісомеліоративної дослідної справи України; 2) діяльність Б.Г. Іваницького в контексті розвитку агролісомеліоративної науки в Україні та за кордоном; 3) значення наукової спадщини Б.Г. Іваницького для розвитку вітчизняної агролісомеліоративної науки.

Проаналізовані праці, присвячені проблемам розвитку агролісомеліоративної науки кінця ХІХ - першої половини ХХ ст., виділено 6 основних етапів, які відрізняються тематичною спрямованістю й особливостями змісту.

Відзначається, що у вітчизняній науковій літературі за часів радянської влади життя і діяльність Б.Г. Іваницького, оцінка його наукової спадщини та внеску в розвиток вітчизняної агролісомеліоративної науки не були висвітлені. Тільки за часів незалежності нашої держави вийшли короткі розвідки, що містили деякі відомості про Б.Г. Іваницького. Першою з них була стаття В.Д. Бондаренка **“Про витоки українського лісівництва”** (1992)¹. Її продовжили праці українських вчених П.Г. Вакулюка², О.Ф. Коновця³, В.І. Онопрієнка⁴ та авторських колективів С.А. Генсірука О.І. Фурдичка, В.С. Бондаря⁵; І.Ф. Кураса, Ю.І. Шаповала,

---

¹ Бондаренко В.Д. Про витоки українського лісівництва // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. – 1992. – №1. – С.3-4.

² Вакулюк П.Г. Нариси з історії лісів України. – Фастів: Поліфаст, 2000. - С 126.

³ Коновець О. Ф. Освітній феномен української Праги // Український ідеал: історичні нариси. Діалоги. – К.: Вид. центр. “Просвіта”, 2003. – С. 78-79.

⁴ Онопрієнко В.І. Історія української науки ХІХ-ХХ століть: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1998. – С. 196-197.

⁵ Генсірук С.А., Фурдичко О.І., Бондар В.С. Історія лісівництва в Україні. – Л.: Вид-во “Світ”, 1995. – С. 352-353..

В.І. Кучера та ін.⁶; Г.І. Редька, В.А. Бузуна, Н.Г. Редька⁷, стаття В.І. Власова, С. Фугейт⁸.

Найбільш цінні й достовірні відомості, що відображають важливі події, які відбувалися у житті вченого, напрями його наукової діяльності знайдено нами у фондах ЦДАВО України в Києві, де зберігається особова справа Б.Г. Іваницького⁹, рукописи його наукових праць, оригінали особистих документів (листи, посвідчення, дипломи, фотодокументи). У справах Державного архіву Сумської області виявлено окремі відомості про родину Б.Г. Іваницького¹⁰. Ці документи дають нам можливість об'єктивно дослідити маловідомі сторінки в біографії вченого. Особливу цінність мають матеріали, що стосуються доби становлення незалежності України. Як директор Лісового департаменту УНР Б.Г. Іваницький здійснює значну законотворчу і лісоохоронну роботу (1917-1919 рр.)¹¹. У цей нелегкий час учений проводить активну науково-дослідну працю та бере участь у розробленні першої програми розвитку лісової дослідної справи незалежної України¹². У фондах Центрального державного історичного архіву України м. Львова зберігаються матеріали, що стосуються Подебрадського періоду життя і діяльності вченого (Чехословаччина). Обіймаючи посаду ректора Української господарської академії, Б.Г. Іваницький займається організаційною, освітньою, просвітницькою та видавничою діяльністю¹³. Для студентів лісового відділення вчений розробив навчальні програми з основних лісівничих дисциплін та значну увагу приділяв практичним вправам і екскурсіям; за проектом Б.Г. Іваницького була впроваджена, крім стаціонарної, заочна форма навчання. Крім зазначених питань, ці архіви свідчать про суспільно-просвітницьку діяльність вченого при Товаристві "Сільський господар"¹⁴.

⁶ Політична історія України ХХ століття: У 6 т. Т. 5 Українці за межами УРСР (1918-1940) /Редкол.: І.Ф. Курас (голова), Ю.І. Шаповал, Ю.А. Левенець, В.О. Котигоренко, С.В. Кульчицький, В.І. Кучер, О.М. Майборода, Л.П. Нагорна, В.Ф. Солдатенко, В.П. Трощинський. – К.: Генеза, 2003. – С. 150.

⁷ Редько Г.І., Бузун В.А., Редько Н.Г. Очерки по истории лесокультурного дела в Украине. – Житомир: Полісся, 2005. – С. 3.

⁸ Власов В.І., Фугейт С. Внесок українців у сільське господарство Сполучених Штатів Америки //Вісник аграрної науки. – 1999. - № 3. – С. 81-83

⁹ Службовий список Пана Професора Іваницького. – ЦДАВО України м. Києва. -Ф.3795. - Оп. 1. – Спр. 260. – Арк. 149-152..

¹⁰ Запис про народження Б.Г. Іваницького у метричних книгах Покровської церкви м. Суми за 1878 р. під № 15.- Державний архів Сумської області. - Ф.744. – Оп. 1. – Спр.1. - Арк. 266 зв.

¹¹ Наказ директора Лісового департаменту при Міністерстві земельних справ УНР Іваницького Б.Г. Київській Губземуправі. Про припинення самовільної вирубки у межах Києва. 30 жовтня 1917 р.- ЦДАВО України м. Києва. - Ф. 1060.- Оп. 1. – Спр. 15. –Арк.109.

¹² Програма з'їзду працівників лісового господарства Київської і Подільської губерній від 16 липня 1917 р. у Києві. Червень 1917 р. - ЦДАВО України м. Києва. - Ф. 1060. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 8.

¹³ Листування Іваницького Б.Г. у справах Української господарської академії. Березень 1927 р. – ЦДІА України м. Львова. - Ф. 309. –Оп. 1. – Спр.1372. – Арк. 5-7.; Лист Б.Г. Іваницького на запит деканату агрономічно-лісового факультету у справах навчання. 15 червня 1932 р. - ЦДАВО України м. Києва. – Ф. 3795. – Оп. 3. – Спр. 90. – Арк. 12.; Листування УГА в Чехословацькій республіці в Подебрадах з радою Товариства „Просвіта“ в Луцьку та про діяльність Академії. 1927-1928. - ЦДІА України м. Львова. - Ф. 710. - Оп 1. - . Спр. 1. – Арк. 81.; Лист Б.Г. Іваницького про організацію Комісії по створенню збірника про УГА.1 серпня 1923 р. – ЦДАВО України м. Києва. – Ф. 3795. – Оп. 1. – Спр. 115. – Арк.10.

¹⁴ Програма практичних вправ з анатомії рослин. Жовтень 1932. - ЦДАВО України м. Києва. – Ф. 3795. – Оп. 3. – Спр. 90. – Арк. 60.; Прохання Б.Г. Іваницького до сенату Академії про надання дозволу на проведення

Зазначимо, що праці Б.Г. Іваницького, що відображають минуле українського лісу та його значення у житті нашого народу за часів Російської імперії, становлення незалежності молодій українській державі та радянської доби, залишаються маловідомими. Зібрані нами архівні матеріали не були опублікованими і тому є важливими для сучасних істориків. Їх зібрання буде значним внеском у розвиток вітчизняної лісівничої науки та освіти, дасть можливість ґрунтовно дослідити діяльність Б.Г. Іваницького та визначити його внесок у розвиток вітчизняної лісівничої науки в Україні та за кордоном. Історіографія та джерельна база дослідження свідчать, що творчий доробок Б.Г. Іваницького розглядався фрагментарно, дисертаційне дослідження зазначеної тематики проводиться вперше.

У другому розділі **“Основні етапи становлення та розвитку агролісомеліоративної дослідної справи в Україні (кінець ХІХ- перша половина ХХ ст.)”** висвітлені головні етапи становлення та розвитку агролісомеліоративної науки в Україні зазначеного періоду, проведено їх періодизацію, показано роль вітчизняних корифеїв галузевої науки у вирішенні проблем лісових меліорацій. Дослідженням визначено шість етапів розвитку української агролісомеліоративної науки:

Перший етап (1843-1866) - “садівничий”, посадки В.Є. Граффа.

Другий етап (1867-1883) - “реставрацій”, посадки Л.Г. Барка, Ф.Ф. Тиханова.

Третій етап (1884-1893) - “нормального типу”,

культури Х.С. Полянського.

Четвертий етап (1893-1908) - “деревно-чагарниковий” та “деревно-тіньовий” типи - еколого-біологічний, деревно-чагарниковий тип Г.М. Висоцького, деревно-тіньовий тип М.Я. Дахнова.

П'ятий етап (1908-1917) - “лісоустрою”. Зазначено, що до 1917 року лісова дослідна справа перебувала в зародковому стані. Першим кроком у розвитку агролісомеліоративної науки цього періоду були роботи Докучаєвської експедиції, що стала своєрідним першим методичним і організуючим центром наукових лісомеліоративних досліджень як в Україні, так і в цілому в Росії. Другим кроком у розвитку агролісомеліоративної науки була робота Особливої таксаційної партії під керівництвом В.Д. Огієвського, разом з ним співпрацював випускник Петербурзького лісового інституту Б.Г. Іваницький - лісничий у Трипільському лісництві, який проводив спеціальні дослідження по поновленню соснових культур на суцільних лісосіках, залісення згарищ, поліпшення стану заражених хрущем насаджень і вироблення методики боротьби з цим шкідником.

екскурсії студентів агрономічно-лісового факультету в Будейовиці до Пошумавської сушарні, в Глибоку до Ловецького замку, до Крумльова на паперову фабрику Спіро. 11 травня 1929 р. - ЦДАВО України м. Києва. – Ф. 3795. – Оп. 1. – Спр.122. – Арк. 42.; Мацієвич К. Про завдання курсів Громадської агрономії. 15.11.1933 р. - ЦДАВО України м. Києва. – Ф. 3795. – Оп. 1. – Спр. 266. – Арк. 101.

Шостий етап (1917- 1950) – лісотипологічний. Після подій 1917 р. полезахисне лісорозведення відзначається державним плануванням і проводиться на основі науково обґрунтованих рекомендацій. У цей період значна кількість науково-дослідних установ працює над вирішенням найважливіших проблем агролісомеліорації - відбувається накопичення теоретичних і практичних знань у розробленні та використанні методів створення захисних лісонасаджень у степу. Питання біоценології степових насаджень розглядаються в рамках конкретних ботаніко-географічних одиниць.

У третьому розділі **“Життєвий і творчий шлях Б.Г. Іваницького”** висвітлено основні події життя та діяльності вченого, розкрито основні чинники формування наукової і громадсько-політичної позиції, його діяльність у процесі становлення й розвитку агролісомеліоративної науки та освіти в Україні і за кордоном наприкінці ХІХ - першій половині ХХ століть.

Б.Г. Іваницький народився 8 березня 1878 року в сім'ї губернського секретаря с. Самотоївки Охтирського повіту. Закінчивши у Сумах народну та середню школи, у 1897 р. вступив до Лісового інституту в Петербурзі, який закінчив у 1902, отримавши фах “вченого лісівника”.

Показано, що науковий світогляд Б.Г. Іваницького формувалася під впливом розвитку прогресивних концепцій агролісомеліоративної науки кінця ХІХ - першої половини ХХ ст., наукових програм професора Г.Ф. Морозова. Визначено, що в основу теоретичних і практичних досліджень Б.Г. Іваницького покладено вчення про типи лісу.

В означений період Б.Г. Іваницький проводить науково-дослідну та громадсько-політичну роботу, що базувалася на основах відродження незалежності Української держави. Під час п'ятнадцятилітньої практики у державних і приватних лісах Б.Г. Іваницький набуває значного лісокультурного досвіду. За результатами наукових розвідок у 1907 р вийшла праця Б.Г. Іваницького, що стала першим в історії вітчизняного лісознавства посібником з питань лісівництва українською мовою та містила рекомендації щодо створення захисних лісових насаджень у різних кліматичних зонах України. Згодом його запрошено до Лісового департаменту на державну службу, де працюючи на посаді директора Лісового департаменту УНР, як талановитий організатор та науковець, він розробив ряд лісоохоронних законопроектів. На початку 1917 р. вчений розробив першу програму розвитку лісової дослідної справи незалежної України, що ґрунтувалася на принципах сталого розвитку лісового господарства і визначила основні напрями лісової політики незалежної України, а саме: проведення ефективних заходів щодо поновлення лісових культур на вирубках і збільшення лісових площ за рахунок залісення непридатних земель: ярів, пісків, боліт,

---

солонців та інших непридатних земель, охорони вже існуючих і створення меліоративних ґрунтозахисних лісових насаджень.

Основним надбанням цього періоду є робота Б.Г. Іваницького над проектом першого “Закону про ліси Української Народної Республіки”, підписаного 13 січня 1919 р. лідерами Директорії та Наказу по охороні лісів, що були прогресивними й соціально спрямованими документами. Головними завданнями лісового законодавства УНР були охорона і поліпшення стану лісів, захист їх від нераціонального використання, підвищення їх продуктивності, збільшення площі лісів, задоволення суспільних і загальнодержавних потреб у деревині.

Розроблений Б.Г. Іваницьким “Закон про ліси УНР” по суті був першим юридичним актом незалежної України в лісовій галузі. Головні його положення, що ґрунтувалися на принципах сталості, отримали подальший розвиток у наступних рішеннях уряду і покладені в основу сучасної лісової політики нашої держави.

Робота Б.Г. Іваницького в Подєбрадах (Чехословаччина) - найбільш плідний період в його науковій, педагогічній та організаційній діяльності. Встановлено, що в цей період він зробив значний внесок у розроблення української лісівничої термінології. За значний внесок Б.Г. Іваницького у розвиток української лісівничої науки у 1939 р. його обрано дійсним членом Математично-природничо-лікарської секції Наукового Товариства імені Тараса Шевченка. У цей час Б.Г. Іваницький - член редакційної ради “Енциклопедії Українознавства” та “Української Загальної Енциклопедії”, в яких було надруковано його статті.

Важливу роль в поширенні наукових знань на західноукраїнських землях мала діяльність Б.Г. Іваницького як ректора Української господарської академії –Українського технічно-господарського інституту та його учнів у Товаристві “Сільський господар”. Вони зробили значний внесок в економічне та аграрне відродження західноукраїнських земель і тим самим піднесли значення УГА-УТГІ як українського вищого політехнічного закладу в еміграції. Б.Г. Іваницький у зазначений період проводив важливу науково-організаційну, освітню та просвітницьку діяльність, був ініціатором створення значної кількості наукових та освітніх закладів, нижчих і середніх шкіл, фахових курсів, розробив програму курсів громадської агрономії для підтримки українських господарів і підвищення агрокультури західноукраїнського села.

У воєнний період Б.Г. Іваницький працював референтом Львівської хліборобської палати і як голова обласного відділення Товариства “Сільський господар” у Любліні брав участь в організації мережі науково-дослідних установ та освітніх закладів, що сприяло науковому і кадровому забезпеченню українського села.

Розкрито участь Б.Г. Іваницького у відновленні діяльності українських науково-освітніх фахових установ за кордоном у післявоєнний період, основні чинники їх реорганізації та нові форми організації лісівничої освіти й науки за кордоном. Після закінчення другої світової війни, завдяки дипломатичному хисту Б.Г. Іваницького, УТГІ продовжує науково-освітню діяльність у Німеччині: Авгсбурзі, а згодом - у Пляттлінгу і Регенсбурзі. За визначні заслуги в галузі української лісової науки Б.Г. Іваницький удостоєний почесного звання доктора наук. З 1948 р. він голова Української національної ради. За проектом Б.Г. Іваницького організовано Українську Вільну Академію Наук, що успадкувала традиції Всеукраїнської Академії Наук у Києві. Філії УВАН були створені у США (Українська Академія Мистецтв та Наук - Б.Г. Іваницький був одним з її організаторів та дійсним членом) та Канаді (Ukrainian Free Academy of Science in Canada). Щоб зберегти осередок академії в Європі, УВАН у США створила у Мюнхені європейське представництво.

У четвертому розділі **“Внесок Б.Г. Іваницького у становлення та розвиток агролісомеліоративної дослідної справи в Україні”** визначено роль і місце наукової спадщини Б.Г. Іваницького в контексті розвитку вітчизняної агролісомеліоративної дослідної справи.

Вагомий практичний досвід і аналітичне мислення дали змогу Б.Г. Іваницькому зібрати і узагальнити значний фактичний матеріал, висвітлити особливості природи українського лісу, його історії, народногосподарського значення, шляхи розвитку лісового господарства та агролісомеліоративної науки. Основні його праці, що не втратили свого значення: “Як збутися ярів і пісків” (1907), “Лісопромисловість на Україні” (1917/1918), “Лісова господарка України” (1922), “Ліс і біологічні типи деревних порід” (1922), “Курс лісівництва”(1922/1923), “Обезліснення України” (1926), “Основні типи лісових займищ та лісових формацій на території, заселеній українським народом” (1927), “Руйнація лісової господарки на Україні” (1927), “До питання про вплив смітистих трав на лісові культури” (1929), “Як використовувати сипкі піски під ліс” (1929), “Глибина саджання сіянців сосни, ялини й дуба” (1931), “Основні завдання при обробленні лісового ґрунту” (1931), “П’ятирічка і ліси України” (1933), “Загальні і локальні завдання сучасного лісовирощення” (1934), “Головні стадії розвитку лісового господарства на Україні” (1934), “Проблема захисних лісів та захисних залісень у Галичині” (1935-1942), “Ліси й лісове господарство на Україні” (1936-1939), “Ботаніка” (1939). “Спостереження над оточуванням дуба в надлісництві Янів коло Львова” (1935-1942). Крім того, вчений видав працю про ліси Чехословаччини “По лісах Чесько-Словацької республіки” (1926) й переклав ряд посібників з німецької мови “Підручник до визначення деревнистих рослин по листях” (1922), “Таблиці до визначення важніших дерев та чагарників у безлистому стані” (1922), “Таблиці до визначення насіння і

сходів важніших хвояних і листових деревнистих рослин” (1923), “Наука про лісові займища” (1925) та ін.

З’ясовано, що праці Б.Г. Іваницького – це ґрунтовні джерела, що дають змогу відтворити етапи становлення й розвитку лісової дослідної справи. У своїх наукових дослідженнях Б.Г. Іваницький застосовував і розвивав теоретичні та практичні надбання лісотипологічного вчення (Г.Ф. Морозов, Г.М. Висоцький, П.С. Погребняк, Д.В. Воробйов, Є.В. Алексеев та ін.). На їх основі він розробив власну методику створення захисних лісових насаджень у степовій зоні, що успішно розвивається сучасною агролісомеліоративною наукою.

Б.Г. Іваницький у своїх працях відзначає, що техніка українського лісівництва має свої особливості, саме вітчизняними дослідниками вироблено ряд цінних рекомендацій зі створення захисних лісових насаджень у зоні степу.

Зазначено, що наукова спадщина Бориса Георгійовича Іваницького в галузі лісівництва є результатом натхненної праці та багатолітнього практичного досвіду. В його працях по краплинах зібрана і гідно представлена історія українського лісу, головні етапи становлення й розвитку лісової дослідної справи на теренах України. За цими книгами навчалось і зростало не одне покоління українських лісівників, що згодом втілювали в життя ідеї свого вчителя, на високому рівні репрезентували науково-дослідну працю вченого, зробили вагомий внесок у розвиток української лісівничої науки і практики.

ВИСНОВКИ

1. Життя і діяльність Б.Г. Іваницького (1878-1953). - визначного українського вченого лісознавця, вперше стали об’єктом дисертаційного дослідження. Вивчення його наукової спадщини, архівних матеріалів та літературних джерел дало можливість комплексно дослідити його науково-дослідну, організаційно-освітню, громадську та просвітницьку діяльність і належно оцінити його внесок у розвиток агролісомеліоративної дослідної справи України першої половини ХХ ст.

Вперше розроблено періодизацію творчої діяльності Б.Г. Іваницького в контексті розвитку вітчизняної агролісомеліоративної науки і освіти кінця ХІХ - першої половини ХХ ст.:

1897-1902 – Петербурзький період. - навчання в Петербурзькому лісовому інституті та формування наукового світогляду й громадсько-політичних позицій;

1902-1919 – Київський період, визначається науково-дослідною, організаційною, державотворчою, законотворчою, видавничою діяльністю в галузі агролісомеліорації, лісової

типології, екології та охорони природи;

1919-1920 – Кам’янець-Подільський період - громадсько-політична та викладацька праця з загального та спеціального лісівництва.

1920-1935 - Подєбрадський період (Чехословаччина) - організаційно-освітня, громадська, науково-дослідна та видавнича робота на ниві агролісомеліорації, лісової типології, екології, дендрології, ботаніки, таксації, охорони лісу, історії науки про ліс; розробляв українську наукову лісівничу термінологію;

1935-1944 – Львівський період - науково-дослідна, організаційно-освітня, громадська та просвітницька праця в галузі агролісомеліорації, лісової типології, екології, лісоохоронної справи;

1944-1952 – Регенсбурзький період (Німеччина) - науково-дослідна, організаційно-освітня та громадсько-політична діяльність у сфері агролісомеліорації, лісової типології, екології, дендрології, загального і спеціального лісівництва;

1952-1953 – Детройтський період (США) – науково-організаційна та громадська робота в лісовій дослідній справі.

2. Визначено, що становлення та розвиток агролісомеліоративної дослідної справи на українських територіях можна умовно поділити на 6 основних етапів, кожен з яких ніс у собі набутки попереднього досвіду, узагальнювався й оцінювався за результатами проведених робіт з позицій нового бачення відповідно до вимог часу. Це дало змогу виявити основні характерні особливості кожного періоду, підкреслити недоліки та досягнення у веденні лісового господарства, встановити найбільш раціональну методику проведення агролісомеліоративних робіт.

3. Встановлено, що науковий світогляд Б.Г. Іваницького формувався під впливом розвитку концепцій агролісомеліоративної науки кінця XIX - першої половини XX ст., наукових програм учених світового рівня В.В. Докучаєва, В.Д. Огієвського, Г.Ф.Морозова, Г.М. Висоцького, Е.Е. Керна та ін. Встановлено, що в основу теоретичних і практичних досліджень Б.Г.Іваницького покладено вчення про типи лісу його вчителя і наставника з Петербурзького лісового інституту професора Г.Ф.Морозова - творця теоретичних основ лісівництва.

4. Розкрито науково-організаційну та законотворчу діяльність Б.Г. Іваницького в часи становлення державної незалежності - організація Лісового департаменту УНР, розроблення законотворчих проектів з охорони та примноження лісового фонду України. На початку 1917 р. він розробив першу програму розвитку лісової дослідної справи незалежної України. Основним надбанням цього періоду є робота Б.Г. Іваницького над першим “Законом про ліси Української Народної Республіки”. Розглядаючи та аналізуючи розроблені Б.Г.

Іваницьким Наказ по охороні лісів від 2 січня 1919 р. і “Закон про ліси УНР”, підписаний 13 січня 1919 р., можна зробити висновок, що це були прогресивні науково обґрунтовані, юридично виважені, соціально спрямовані документи, що відображали найбільш прогресивні ідеї свого часу: “Закон про ліси УНР” скасував приватне володіння на усі земельні, водні, надземні та підземні природні багатства і ліси, що були передані у власність уряду УНР. Але в умовах боротьби за незалежність України “Закон про ліси УНР”, що по суті був першим юридичним актом незалежної України у лісовій галузі та містив базові положення, регулював проблеми лісгосподарського комплексу на національному рівні, не був втілений в життя. Проте проведений нами аналіз лісового законодавства УНР і прийнятого 3 квітня 1920 р. “Закону о лесах УССР” дозволяє стверджувати, що, не зважаючи на деякі відмінності, основні положення лісового законодавства УНР були використані в “Законі о лесах УССР”. Головні положення закону УНР, що ґрунтувалися на принципах сталості й національної безпеки, отримали подальший розвиток у наступних галузевих законодавчих актах і покладені в основу сучасної лісової політики нашої держави.

5. Висвітлено період перебування Б.Г.Іваницького в Чехословаччині (Подоєбради), що був найбільш продуктивним у науково-освітній та видавничій роботі вченого. Він ініціював створення і був тривалий час ректором Української господарської академії – Українського технічно-господарського інституту (УГА-УТГІ), діяльність яких під керівництвом Б.Г.Іваницького здобула міжнародне визнання, організатором і активним членом Академічного товариства української професури та студентства при Лізі націй, організатором і головою Української наукової асоціації у Празі, Спілки українських лісівників Чехії, членом Спілки техніків сільського господарства Чехії, Союзу організацій інженерів українців у еміграції та ряду інших фахових об’єднань. Б.Г.Іваницький зробив значний внесок у розроблення української лісівничої термінології. Наукові напрямки Б.Г.Іваницького стали основою подальших досліджень його учнів, що продовжили освітню та наукову діяльність у вищих освітніх і науково-дослідних установах західного світу.

6. Представлено науково-освітню та просвітницьку діяльність Б.Г.Іваницького при Товаристві “Сільський Господар”, що дало змогу оцінити внесок вченого в популяризацію досягнень лісової науки серед населення західноукраїнських земель. Він розробив програму курсів громадської агрономії для підтримки українських господарів, як голова обласного відділення Товариства “Сільський господар” у Любліні, брав участь в організації мережі дослідних станцій. Його обрано дійсним членом Математично-природничо-лікарської секції НТШ, членом редакційної ради “Енциклопедії Українознавства” та “Української Загальної Енциклопедії”. Він був академіком-основоположником Української Могілянсько-Мазепинської Академії Наук

(УММАН). У воєнний період Б.Г. Іваницький працював референтом Львівської хліборобської палати, професором Лісового дослідного інституту, лектором на організованих під його керівництвом Лісових фахових курсах. Зважаючи на високий рівень фахової підготовки, дипломи випускників цих курсів були визнані як дійсні дипломи Німецького університету в Мюнхені.

7. Відображено участь Б.Г. Іваницького у відновленні роботи українських науково-освітніх фахових установ за кордоном у післявоєнний період. Під керівництвом Б.Г. Іваницького продовжує науково-освітню діяльність УТГІ та організовано значну кількість українських наукових та освітніх установ. За визначні заслуги в галузі української лісівничої науки Б.Г. Іваницький удостоєний звання доктора *honoris causa*. З 1948 р. обраний головою Української національної ради в екзилі. Б.Г. Іваницький - фундатор і дійсний член Української Вільної Академії Наук (Німеччина) та Української Академії Мистецтв та Наук (США).

8. На основі комплексного дослідження історії життя та діяльності Б.Г. Іваницького розкрито внесок ученого в розвиток агролісомеліоративної дослідної справи України, що значно розширює й узагальнює відомості про визначного українського лісознавця і громадянина. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшої наукової розробки актуальних проблем українського лісівництва, при викладанні відповідних дисциплін з історії лісівничої освіти та науки у вітчизняних вищих навчальних закладах відповідного профілю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Результати дослідження про життя і діяльність визначного українського лісознавця Б.Г. Іваницького ввести до програм вищих навчальних закладів природничого профілю I-IV рівнів акредитації як розділ з історії лісового господарства України для підвищення загального наукового, професійного та культурного рівня студентів вузів і спеціалістів.

2. Враховуючи значний особистий внесок професора Б.Г. Іваницького у розвиток вітчизняної агролісомеліоративної науки та відродження національної ідеї, варто включити відомості про нього до енциклопедичних і довідкових видань та використовувати у природоохоронній діяльності державних і громадських організацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Професор Іваницький Борис Георгійович (1878-1953): Біобібліогр. покажчик /УААН, ДНСГБ; Уклад.: О.І.Фурдичко, В.А. Вергунов, О.П. Басун; Наук. ред. В.А. Вергунов. – К.: Аграрна наука, 2004. – 188 с.; порт. – (Історико-бібліографічна серія “Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії. Кн. 5.).
2. Басун О.П. До історії наукових підходів лісорозведення в степу //Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук пр. Вип. 4. / Дніпропетр. держ. ун-т, УААН. ЦНСГБ, АН ВШУ, Сектор історії та методології освіти, науки і техніки, Комісія з історії науки і техніки Наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка; Редкол.: О.Я. Пилипчук (голов. ред.) та ін. – К., 2001.- С. 20-27.
3. Басун О.П. Життєвий і творчий шлях Б.Г. Іваницького – одного із основоположників українського лісознавства //Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук пр. Вип. 5 /Дніпропетр. держ. ун-т, УААН. ЦНСГБ, АН ВШУ, Сектор історії та методології освіти, науки і техніки, Комісія з історії науки і техніки Наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка; Редкол.: О.Я. Пилипчук (голов. ред.) та ін. – К., 2001. - С. 20-26.
4. Басун О.П. Освітня та наукова діяльність української господарської академії та Українського технічно-господарського інституту в Подєбрадах //Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук пр. Вип. 6./Дніпропетр. нац. ун-т, УААН. ЦНСГБ, АН ВШУ, Сектор історії та методології освіти, науки і техніки, Комісія з історії науки і техніки Наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка; Редкол.: О.Я. Пилипчук (голов. ред.) та ін. – К., 2001. - С. 7-11.
5. Басун О.П. Діяльність науково-технічної бібліотеки при українській господарській академії в Подєбрадах //Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук пр. Вип. 8 //Дніпропетр. нац. ун-т.;УААН. ЦНСГБ, АН ВШУ, Сектор історії та методології освіти, науки і техніки, Комісія з історії науки і техніки Наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка; Редкол.: О.Я. Пилипчук (голов. ред.) та ін.. – К., 2001.- С. 7-11.
6. Басун О.П. Науково-освітня та організаційна діяльність українських вчених в еміграції (1920-1939 рр.) //Історія української науки на межі тисячоліть Зб. наук пр. Вип.9./Дніпропетр. нац. ун-т.;УААН. ЦНСГБ, АН ВШУ, Сектор історії та методології освіти, науки і техніки, Комісія з історії науки і техніки Наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка; Редкол.: О.Я. Пилипчук (голов. ред.) та ін.– К., 2002.- С. 4-9.
7. Басун О.П. Внесок Б.Г. Іваницького у розвиток української лісівничої науки: (до 125-річчя від дня народження) // Вісник Дніпропетр. держ. у-ту. / М-во освіти і науки України. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – Вип. 10. - С. 106-112. - (Сер.: Історія і філософія науки і техніки).
8. Басун О.П. Подєбрадський період діяльності К.Г. Шіндлера // Наук. вісник НАУ. Вип. 80. /Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.: НАУ, 2005. – С. 32-37.

9. Басун О.П. Історичні аспекти розвитку лісового господарства України в працях Б.Г. Іваницького // Актуальні проблеми історії аграрної науки Півдня України: Матер. наук.-практ. семінару / УААН. ЦНСГБ, М-во аграр. політики України, Луган. держ. аграр. ун-т. – К., 2000. – С. 4-5.
10. Басун О.П. Діяльність Б.Г. Іваницького з розвитку агролісомеліоративної науки в Україні // Історія освіти, науки і техніки в Україні: Тези доповідей та повідомлень Першої конференції молодих вчених та спеціалістів (30 травня 2002 р., м. Київ) / УААН. ЦНСГБ, АН ВШУ, Від-ня історії, освіти, науки і техніки. – К., 2002. – С. 15-18.
11. Басун О.П. Внесок Б.Г. Іваницького у становлення вищої лісівничої освіти // Актуальні проблеми аграрної науки та освіти України: регіональний аспект: Матер. II наук.-практ. семінару / УААН. Від-ня регіон. центрів наук. забезп. АПВ, ЦНСГБ, Закарпат. Ін-т АПВ. – К., 2003. – С. 6-8.
12. Басун О.П. Просвітницька діяльність Б.Г. Іваницького в товаристві “Сільський господар” (1930-1940 рр.) // Матер. Восьмої конф. молодих істориків освіти, науки і техніки України (23 травня 2003 р., м. Київ) / АН ВШУ. Від-ня історії та методології освіти, науки та техніки, Українське Т-во істориків науки. – К., 2003. – С. 22-25.
13. Басун О.П. Розвиток дослідної справи з питань агролісомеліорації в Україні (XIX - початок XX ст.) // Матер. Дев'ятої конф. молодих істориків освіти, науки і техніки України (23 квітня 2004 р., м. Київ) / АН ВШУ. Від-ня історії та методології освіти, науки та техніки, Українське Т-во істориків науки. – К., 2004. – С. 4-8.
14. Басун О.П. До історії дендрологічних досліджень в Україні // Історія освіти, науки і техніки в Україні: Матер. Другої конференції молодих вчених та спеціалістів (27-28 травня 2004 р., м. Київ) / УААН ДНСГБ, АН ВШУ, Від-ня історії, освіти, науки і техніки. – К., 2004. – С. 48-50.

АНОТАЦІЯ

Басун О.П. Діяльність професора Б.Г. Іваницького в контексті розвитку агролісомеліоративної дослідної справи в Україні (кінець XIX – перша половина XX ст.).
Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07. – історія науки і техніки – Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук, Київ, 2007.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню життя та діяльності визначного українського вченого лісознавця професора Б.Г. Іваницького (1878 - 1953) -

основоположника лісової дослідної справи в незалежній Україні, організатора наукових і вищих освітніх закладів в еміграції. Досліджено процес становлення його як науковця і педагога та охарактеризовано наукову діяльність вченого в галузі агролісомеліоративної науки. Показано роль Б.Г. Іваницького у розробці наукових основ ведення лісового господарства, зокрема, у виробленні найбільш ефективної методики створення захисних лісових насаджень у малолісних південних районах України.

Ключові слова: Іваницький Б.Г., Україна, наукова діяльність, лісове господарство, наука, агролісомеліорація, типологія, історія, екологія.

АННОТАЦІЯ

Басун О.П. Деятельность профессора Б.Г. Иваницкого в контексте развития агролесомелиоративного опытного дела в Украине (конец XIX – первая половина XX в.). Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.07- история науки и техники. – Государственная научная сельскохозяйственная библиотека Украинской академии аграрных наук, Киев, 2007.

Диссертация посвящена комплексному исследованию жизни и деятельности выдающегося украинского ученого лесоведа профессора Б.Г. Иваницкого (1878-1953). Работа состоит из вступления, четырех разделов, общих выводов, списка использованных источников и приложений. Во вступлении обоснована актуальность проблемы, определены объект, предмет, цель и задачи исследования, раскрыты научная новизна и практическое значение полученных результатов.

Проанализирована степень научной разработки поставленной проблемы и состояние базы данных. Установлено, что деятельность Б.Г. Иваницкого не была предметом комплексного исследования. Историографический анализ литературных и архивных источников убедительно свидетельствует, что значительное количество литературных источников и архивных материалов, которые содержат ценную информацию, остаются малоизученными и не используются в научных исследованиях.

Рассмотрены и выделены шесть основных этапов становления и развития агролесомелиоративного опытного дела на украинских территориях конца XIX – первой половины XX в. Отражены основные тенденции развития каждого периода, их направление, выделены отрицательные и положительные моменты в практике ведения лесного хозяйства и наиболее эффективные методики проведения агролесомелиоративных работ.

Освещен жизненный и творческий путь Б.Г. Иваницкого. Исследован процесс становления его как ученого и педагога. Охарактеризованы его научно-организационная, педагогическая, общественно-политическая и издательская деятельность в области лесоводственной науки, агролесомелиорации, лесной типологии, экологии, дендрологии, ботаники, природоохранного дела, истории лесного хозяйства Украины. Отмечен значительный вклад Б.Г. Иваницкого в организацию и развитие лесного опытного дела в период становления независимости Украины, что выразилось организацией Лесного департамента УНР, разработкой первого закона о лесах УНР. Он разработал первую программу развития лесного опытного дела, был основателем научных и высших учебных заведений за рубежом. Показана роль Б.Г. Иваницкого в разработке научных основ ведения лесного хозяйства, в частности, наиболее приемлемой методики создания защитных лесных насаждений в малолесистых южных районах Украины.

Определено, что научное мировоззрение Б.Г. Иваницкого формировалось под влиянием развития концепций агролесомелиоративной науки конца XIX - первой половины XX в., научных программ В.В. Докучаева, В.Д. Огиевского, Г.Н. Высоцкого, Э.Э. Керна и др. Обусловлено, что основой теоретических и практических исследований Б.Г. Иваницкого было учение о типах леса его учителя и наставника профессора Петербургского лесного института Г.Ф. Морозова - создателя теоретических основ лесоводства.

Разработана периодизация жизни и деятельности Б.Г. Иваницкого в контексте развития отечественной агролесомелиоративной науки и образования конца XIX- первой половины XX в. Выделены семь периодов, из них основные - Киевский период (1902-1919) - определяется научно-исследовательской деятельностью в отрасли агролесомелиорации, лесной типологии, экологии и охраны природы. Подебрадский период (Чехословакия) (1922-1935) – характеризуется научными разработками в области агролесомелиорации, лесной типологии, экологии, дендрологии, ботаники, таксации, охраны леса. Научная деятельность сочеталась с организационно-образовательной, общественно –просветительской.

Проанализированы основные направления научных исследований ученого, отражающие главные тенденции развития отечественной и мировой лесоводственной науки. Работы Б.Г. Иваницкого в области агролесомелиорации, лесной типологии и охраны природы содействовали формированию и становлению стабильного развития лесного хозяйства Украины в условиях эколого-экономического районирования лесохозяйственного производства. Показано значение трудов Б.Г. Иваницкого в развитии лесотипологического учения Г.Ф. Морозова.

Комплексное исследование жизни и деятельности Б.Г. Иваницкого позволило

раскрыть значение его научного наследия для развития агролесомелиоративной науки Украины. Это исследование даст возможность более широко ознакомить научную общественность с деятельностью выдающегося отечественного ученого и гражданина, создавшего свою школу украинских лесоводов.

Ключевые слова: Иваницкий Б.Г., Украина, научная деятельность, лесное хозяйство, наука, агролесомелиорация, типология, история, экология.

ANNOTATION

Basun O.P. Activity of professor B.G. Ivanytsky in the context of developing agro-forestland and reclamation experimental matter in Ukraine (end XIX - first half XX c.). Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of historical sciences in speciality 07.00.07- history of science and technology - State Scientific Agricultural Library of the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, Kiev, 2007.

The dissertation deals with the complex research of life and science activity the outstanding Ukrainian forester B.G. Ivanytsky (1878-1953) - the founder of the forest experimental matter in the independent Ukraine, organisator scientific and higher educational institutions in the emigration. The process of making him us scientific and professor and his scientific activity in the field of agro-forestland reclamation science were analysed . The B.G. Ivanytsky's role in the developing of the scientific bases of conducting forestry, in specifically, the most effective methods of the creation of defending woodland southern regions of the Ukraine is shown.

The keywords: Ivanytsky B.G, Ukraine, activity, forestry, science, reclamation, typology, history, ecology.